

Буць Наталія Миколаївна
Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ВПЛИВ СИСТЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Спроби теоретично обґрунтувати складний цей феномен культури, має недовгу історію. У XVII столітті І. Гердер почав досліджувати своєрідність культури різних епох та народів, і з того часу поняття „cultura” почало вживатися наближено до сучасного значення: **культура** – це особливий спосіб життя людства, що включає у себе: систему і засоби діяльності виробництва, організацію відносин у суспільстві, особливості менталітету, рівень знань, моралі, мистецтва, релігії, права та ін. Шукаючи відповідь на питання, що ж таки культура, перераховують багато явищ людського життя: мислення та мову, вміння, навички та майстерність, творчу діяльність, техніку, предмети побуту...

Проблема систематизації культури і розкриття її структури є досить складною. Це обумовлено тим, що людством накопичено величезні матеріальні й духовні цінності, створені в різні епохи різними народами. На основі різновидностей людської діяльності сучасна наука виділяє основні дві форми культури: *матеріальну і духовну*. Але на думку багатьох фахівців, існує чимало різновидів культури, які відносяться і до матеріальної, і до духовної сфери, у зв'язку із цим виділяють три види культури (за А.М. Бистровою): *матеріальну, духовну та духовно-матеріальну*. Зрозуміло, що цей поділ доволі умовний, оскільки в реальному житті ці форми культури взаємопов'язані.

До **матеріальної культури** належать такі її різновиди: культура праці й матеріального виробництва, культура побуту, культура регіону і місця проживання, особиста культура, фізична культура.

Духовна культура утворює досить складну систему, що включає пізнавальну культуру (науку, освіту, філософію), моральну, художню (мистецтво), правову, педагогічну та релігійну культури.

До **матеріально-духовних видів культури** відносять: економічну, політичну, екологічну, естетичну.

Давні філософи, прогресивні діячі епохи Відродження висунули ідею *гармонійного розвитку особистості* як загальної мети виховання. Гармонійність розвитку потребує співвідношення зовнішнього та внутрішнього, узгодження, відповідності змісту форми.

На нашу думку, гармонійний розвиток особистості майбутнього вчителя є актуальною потребою сьогодення. Він передбачає фізичне, трудове, політичне, економічне, естетичне (музичне, образотворче, театральне, літературне), етичне (моральне) виховання молоді. Тому, **метою** статті є висвітлення виховного значення фізичної культури у процесі формування і виховання загальної культури майбутніх вчителів XXI століття.

У пошуках шляхів та засобів вирішення сучасних проблем все повніше розкривається перед людством потужна роль культури. Саме вона може допомогти, може адаптувати молоду людину у бурхливому світі, допомогти у пошуках змісту та цілі життя, зберегти людське у людині.

Питанням формування особистості вчителя в різні часи приділяли велику увагу відомі педагоги та громадські діячі. У їх спадщині викладені конкретні рекомендації щодо підготовки вчителя, які визначаються роллю і значенням його особистості а навчально-виховному процесі. Саме у виховному процесі відбувається "окультурення" майбутнього вчителя, що повинен зорієнтуватися у сучасних умовах життя, при цьому не втрати самого себе.

Виховання–процес цілеспрямований, який орієнтує вихователя і вихованця на досягнення визначеної мети як ідеального передбачення

результатів процесу. Визначення мети виховання дозволяє реалізувати таку його особливість, як спрямування в майбутнє. Щоби повноцінно розкрити виховний потенціал фізичного виховання, ми повинні висвітлити основні складові загальнокультурного процесу становлення майбутнього вчителя. До яких ми відносимо виховання: політичної, фізичної, естетичної, етичної культури.

Сучасні умови розвитку суспільства вимагають **економічного виховання**, що формує особистість, здатну до усвідомлення суті економіки і роботи в її умовах. Залучення до **політичної культури**—однієї із сфер духовного життя людини, що характеризує її досягнення в засвоєнні політичних знань, умінь, норм та традицій. **Естетичного виховання**, а саме сформованості у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в навколишній світ, зберігати прекрасне. І, звичайно, **фізичної культури**—культури відношення людини до власного тіла. Вона спрямована на підтримку фізичного і духовного здоров'я та включає у себе здатність володіння своїм тілом. Не потрібно пов'язувати фізичну культуру тільки з успіхами у тому чи іншому виді спорту. Справжня єдність розумової та фізичної праці можлива лише тоді, коли фізичне здоров'я, вміння володіти собою дозволяють зберегти високу працездатність у розумовій діяльності незалежно від зовнішніх факторів, а розумова діяльність лежить в основі ефективної фізичної праці. Залучення до фізичної культури молоді ХХІ ст. здійснюється засобом виховання. **Фізичне виховання**—це сукупність дій вихователя і вихованця, спрямованих, за В.О. Сухомлинським, на розвиток організму, зміцнення здоров'я, забезпечення гармонії „фізичного розвитку та духовного життя, багатогранної діяльності людини”.

Фізичне виховання пройшло довгий шлях свого розвитку. Ідеалом грецького виховання вважається гармонійний розвиток усіх фізичних і

психічних сил та здібностей людини. Розвиваючи своє тіло, давні греки прагнули зробити з нього найкращу зброю для думки... У грецьку гімнастику входили: боротьба, біг, стрибки, кидання диска і списа, кулачний бій, верхова їзда, їзда на колісницях, плавання, танці, ігри.

В епоху середньовіччя духовенство проповідувало народу, поряд з безумовною слухняністю, терпінням і працелюбством, аскетизм. Тому ідея про здорову і сильну духом і тілом людину відкидалася, хоча фізичне виховання феодалів включало верхову їзду, плавання, стрільбу, фехтування.

В епоху Відродження зростає інтерес до фізичного виховання, що знайшло відбиття в педагогічній теорії та практиці (Де Фельтре, Мор, Рабе, Кампанелла, А. Коменський та ін.)

Джон Локк (1632-1704) у своїй праці „Думки про виховання” уперше дав розгорнуту теорію фізичного виховання. Локк вважав „здоровий дух у здоровому тілі”. Він надавав великого значення перебуванню дітей на свіжому повітрі, привчанню тіла до спеки та холоду, плавання, зручної одяжі, простої і невишуканої їжі, чистого повітря, доброго сну, твердої постави, розваг, танців, верхової їзди, фехтування, ручної праці і мандрювання.

Жан-Жак Руссо (1712-1778) вважав, що фізичне виховання починається від дня народження. Під впливом ідей Руссо в Німеччині з’явилися незвичайні виховні заклади – „школи людинолюбства і доброї моралі”, які звертали увагу на фізичне виховання. Тут з’явилась *німецька система* гімнастики. Найважливіше в системі – це вправи на знаряддях (паралельні бруси, поперечна перекладина, кільця тощо). Ця система гімнастики широко визнана в Європі й стала початком для інших систем – *шведської і сокольської*.

Шведська система, створена поетом П. Г Лінгом (1776-1839) і доповнена його сином Я. Лінгом, з педагогічного боку розроблена найбільш раціонально. Спираючись на дані психології, анатомії, фізіології, система

Лінга переслідувала перш за все педагогічну і лікувальну мету, вона поділена на 4 види: педагогічну, військову, лікувальну і естетичну гімнастики. Характеризує цю систему планомірність, послідовність вправ, введення коректуючих вправ, відповідність вправ анатомо-фізіологічним особливостям різних груп дітей.

Заснована Тирмом Сокольська гімнастика (1832-1884) має багато спільного з німецькою. Відмінність її полягає в групових вправах (піраміди) і в порядкових групах, які виконувалися під музику, що справляли сильне враження. Найбільш поширеними системами вважають системи Ж. Далькрода, А. Дунган.

На особливу увагу заслуговує система фізичного виховання П. Ф. Лесгафта (1837-1909), яку він визначає як фізичну освіту. Він відштовхується від факту тісного зв'язку між фізичними рухами і психічними виявами дитини, висуває завдання вчити дітей свідомо керувати ними, тобто людина повинна свідомо володіти своїм тілом. Усі вправи Лесгафт ділить на прості, вправи з ускладненням і спірності, ігри, елементарну працю. Найкорисливішими фізичними вправами Лесгафт вважає ходіння і біг, який, за його словами, є однією з найбільш вигідних природних форм активної дії.

Фізична культура України сягає корінням, як визначено в „Концепції національного виховання”, часів Київської Русі. То були методи гартування дітей, формування воїнського лицарства і мужності. Вершиною національного фізичного виховання, самовдосконалення тіла і духу була епоха Запорізької Січі. Тут сила і витривалість гартування тіла проходили в постійних іграх, забавлянках, танцях, змагальних вправах тощо.

Основні шляхи фізичного виховання припускають конкретні методи, форми, засоби його здійснення. Для вирішення завдань фізичного виховання необхідна освіта для учнів як середньої так і вищої школи, формування потреб в оволодінні фізичною культурою, що можна

забезпечити за допомогою освіти і переконання (бесіди, лекції, конференції, показові виступи спортсменів, зустрічі, диспути). Розвиток основних фізичних якостей, формування рухових умінь і навичок повинно здійснюватися в процесі виконання фізичних вправ, трудової діяльності, дотримань режиму праці і відпочинку, гігієни, праці. А успішність фізичного виховання визначається також педагогічно доцільним використанням методів заохочення (участь у змаганнях, призи та ін.), а також стимулювання молоді до самоосвіти, зміцнення свого тіла.

Таким чином, фізичне виховання історично підтвердило, що є вагомим складовою в концепції загальнокультурного розвитку особистості майбутнього вчителя ХХІ століття. Воно допомагає реалізувати себе в різнобічній спортивно-оздоровчій діяльності, сприяє самоорганізації, самоуправлінню, становленню морально-естетичного ідеалу.

Література:

1. Быстрова А.Н. Мир культуры (Основы культурологи). Учебное пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», Новосибирск: ООО «Издательство ЮКЭА», 2000. – 680 с.
2. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. Навчальний посібник/ Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: ОВС, 2002. – 400 с.
3. Троцько Г.В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі. – Х., 1995. – 241 с.

Буць Н.М. Вплив систем фізичного виховання на загально-культурний розвиток особистості / Н.М. Буць // Перспективи реформування предмету „Фізичне виховання” у вищих навчальних закладах України III-IV рівня акредитації: [Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції]. – Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2004.- С. 83-87.